

Paličkovaná čipka, história ukrytá v nitiach

Ingrid Ondrejčíková Soboslayová

Abstrakt: Pojem čipka sa v historických prameňoch na území dnešného Slovenska po prvýkrát objavuje v roku 1579. Paličkovaná čipka získavala svoju charakteristickú podobu od renesancie cez barok až po súčasnosť. Všetky tieto obdobia sú v jej vývoji zahrnuté. Venujem sa konzervovaniu, reštaurovaniu a skúmaniu historických paličkovaných čipiek. Svojím príspevkom by som preto chcela podnietiť záujem o hlbšie štúdium tejto textilnej techniky. Predstavím v ňom spôsoby, akými sa môžeme inšpirovať históriou a zároveň tieto poznatky využiť v prítomnosti pre vlastnú prácu alebo vzdelávanie ostatných.

Kľúčové slová: čipka – paličkovaná čipka – štúdium paličkovanej čipky – textil – historický textil.

Bobbin lace, history hidden in threads

Abstract: In 1579, the term “lace” appeared for the first time in historical sources in area of Slovakia. Bobbin lace has acquired its characteristic form from the Renaissance through the Baroque period to the present days. Each one of these periods influenced its development. In my study I focus on preservation, conservation-restoration, and research and investigation of historical bobbin lace. I would like to stimulate interest in a deeper study of this textile technique through my contribution. In this study I will introduce ways in which we can be inspired by history and at the same time use this knowledge in the present days for our own work or to educate others.

Key words: lace – bobbin lace – study of bobbin lace – textile – historical textiles.

1. VÝSKUM PALIČKOVANÝCH ČIPIEK NA PRÍKLADE TEXTÍLIÍ POCHÁDZAJÚCICH Z ARCHEOLOGICKÉHO NÁLEZU Z BAZILIKY SV. EGÍDIA V BARDEJOVE

Pojem čipka sa v historických prameňoch na území dnešného Slovenska objavuje po prvýkrát v roku 1579.[3] Paličkováná čipka získavala svoju charakteristickú podobu od renesancie cez barok až po súčasnosť. Všetky tieto obdobia sú v jej vývoji zahrnuté.

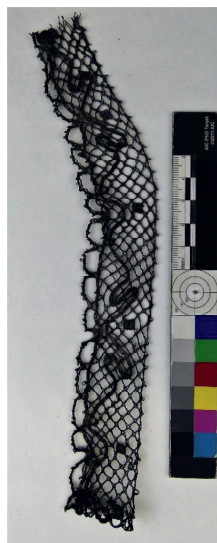
Paličkovanej čipke sa venujem aktívne viac ako osem rokov. Základy tejto textilnej techniky som získala ešte na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave (VŠVU), kde som si počas štúdia na Katedre reštaurovania vybrala ako doplnkový predmet historické textilné techniky. Oboznámila som sa aj so základmi iných techník, ako napr. tkanie na doštičke, tkanie s kartičkami, pletenie na krosienkach, zápästková technika. História je pre mňa veľkým zdrojom inšpirácie a štúdiom historických textilných techník sa mi otvorili dvere do úplne nového sveta. Po ukončení VŠVU som absolvovala trojročný kurz paličkovanej čipky v ÚEUV-e. Táto technika ma zaujala natoľko, že čipky určili aj moje ďalšie profesionálne smerovanie. V roku 2017 som nastúpila na doktorandské štúdium do Ateliéru reštaurovania textilu, Katedry reštaurovania VŠVU v Bratislave. Témou mojej dizertačnej práce je reštaurátorský výskum, reštaurovanie a konzervovanie paličkových čipiek z archeologických nálezov. Ide o veľmi zaujímavú a aktuálnu problematiku, keďže na Slovensku sa v archeologických nálezoch textilu objavujú čipky pomerne často. V rámci práce spracovávam textilný súbor z Baziliky sv. Egidia v Bardejove. Na prelome rokov 2008 a 2009 sa tu vykonával archeologický výskum, ktorý súvisel s obnovou interiéru baziliky.[2] Počas neho boli odhalené hroby datované do 17. storočia, v ktorých boli nájdené aj dobre zachované fragmenty odevov. Textilie boli zbavené hrubých nečistôt a uložené v depozite Krajského pamiatkového úradu v Prešove. V roku 2017 boli hrobové textilie, ktorých súčasťou sú i paličkové čipky, prevezené do Ateliéru reštaurovania textilu VŠVU v Bratislave a stali sa predmetom môjho odborného záujmu. Samotnému konzervovaniu a reštaurovaniu predchádza podrobný reštaurátorský výskum, počas ktorého sa dozvedám detailné informácie nielen o použitých materiáloch, postupoch zhotovenia, ale aj o historickom vývoji odevu a jednotlivých textilných súčastí. Na tomto súbore textílií pochádzajúcich z archeologického nálezu by som rada ukázala, aké informácie je možné získať o paličkových čipkách. V ďalšej časti sa budem venovať ich využitiu v súčasnosti.

Čipky z bardejovského nálezu sú pletené z dvoch druhov nití. Prvým druhom sú nite, v ktorých bola použitá kovová lamela (obr. 3, 4), ktorá je omotaná okolo hodvábného jadra. Druhými sú nite upradené z hodvábného vlákna. Nite v čipkách na živôtikoch, sukniach a opasku obsahujú pozlátenú striebornú lamelu. Lamela čipky na čelenke je strieborná.[4] Ak sa pozrieme do minulosti, dozvedáme sa z prameňov z Liptova, Oravy, z bývalej Trenčianskej a Nitrianskej stolice zo začiatku 16. storočia, že paličkové čipky z kovových nití boli súčasťou sakrálnych textílií. V mestskom

prostredí máme najstarší písomný záznam o používaní čipiek z majetkového súpisu a testamentov levočských meštianskych rodín z roku 1637.[3] Mešťania používali čipky na odev a bytový textil. Nie je však jasné, či to boli čipky z kovových nití, alebo z iných materiálov.

Veľmi cenné informácie o používaní kovových paličkovaných čipiek – i paličkovaných čipiek všeobecne – na území Slovenska môžeme získať z nálezov dvoch renesančných pletencových čipiek zo 16. storočia. Jedna pochádza z Lučenca (uložená je v Budapešti) a druhá z Košíc.[1]

V náleze z Bardejova sú druhým typom čipky zhotovené z hodvábnych nití, v súčasnosti čiernej farby. Pochádzajú z čelenky.

Obr. 2: Paličkovaná čipka typu torchon zo živôtika. Hrob s označením 6/2008.

Foto: I. Ondrejičková Soboslayová, 2018.

Obr. 1: Živôtik, predná strana. Hrob s označením 6/2008.

Foto: I. Ondrejičková Soboslayová, 2018.

Obr. 3: Paličkovaná čipka z kovových nití,
detail ploštičky.
Foto: I. Ondrejičková Soboslayová, 2018.

Obr. 4: Detail kovovej nite. Na fotografii
vidieť jadro z hodvábnej priadze omotané
kovovou lamelou.
Foto: I. Ondrejičková Soboslayová, 2018.

Paličkované čipky z kovových nití pochádzajúce z hrobu s označením 6/2008

Hrob s označením 6/2008 obsahuje tri druhy paličkovaných čipiek zhotovených z kovových nití. Prvou je mnohopárová čipka typu torchon (obr. 2), ktorá sa nachádza na živôtku. Čipka bola upletená z dvanástich párov tenkých nití a z dvoch párov hrubých nití. Čipka má tvar pásu so šírkou 30 mm, ktorého jeden okraj je rovný. Druhý okraj má vlnitú líniu. Základom plochy pásu je kosá mriežka zo vzájomne spletených párov krížených a skrútených nití. V mieste kríženia sú páry spletené plátnovou väzbou. Kosá mriežka je tvorená desiatimi párami tenších nití. Pri rovnom okraji sú v ploche čipky ploštičky (plné štvoruholníky z párov nití), ktoré sa v mriežke opakujú. Plochou čipky sa cez kosú mriežku vinie jeden pár hrubých nití, ktorý vytvára vlnovku. Rovný okraj čipky je ukončený na očká. Na druhom okraji sa páry tenkých nití, ktoré vychádzajú z mriežky, zachytávajú o pár hrubých nití, ktorý ide rovnobežne s okrajom čipky. Potom sa vracajú späť do plochy čipky. Každý druhý z týchto párov je spletený so samostatnými dvoma párami tenších nití, ktoré idú pri okraji čipky spletené do pletenca. Ten tvorí oblúčiky doplnené piatimi jednoduchými pikotkami (očkami z jednej nite).

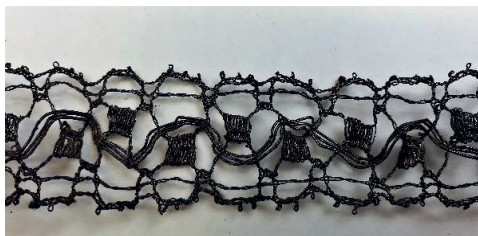
Druhou je mnohopárová pletencová čipka pochádzajúca zo sukne (obr. 5, obr. 6). Na jej upletenie boli použité kovové nite v dvoch hrúbkach s pozlátenou striebornou lamelou. Čipka bola upletená z ôsmich párov tenkých nití a z troch kusov hrubých

nití. Má tvar pásu so šírkou 27 mm. Základom pásu je kosá mriežka zo vzájomne spletených párov skrútených nití. V mieste kríženia sú páry spletené pletencom. V strede pásu sú páry spletené do ploštičky. Jednotlivé ploštičky, ktoré tvoria v strede pásu rad, oddeľuje vlnovka z troch rovnobežných hrubých nití. Rovnobežne s obidvoma okrajmi idú dva páry stočených nití. Kosé páry nití, ktoré na oboch okrajoch vychádzajú z plochy čipky, sú pri prechode okrajom pletenca spletené s párom nití tvoriacich jej okraje. Tým sa na obidvoch okrajoch čipky striedajú dvojice skrútených nití s pletencami. Každý pletenec má oblý tvar a je doplnený troma jednoduchými pikotkami.

Obr. 5: Sukňa – mnohopárová pletencová čipka.

Foto: I. Ondrejičková Soboslayová, 2018.

Obr. 6: Sukňa – mnohopárová pletencová čipka – detail.

Foto: I. Ondrejičková Soboslayová, 2018.

Tretím druhom je pletencová čipka (obr. 7). Kovovú niť tvorí hodvábné jadro omotané striebornou lamelou. Týmto sa líši od predchádzajúcich dvoch druhov. V náleze sa nachádzajú dva malé kusy tejto čipky. Prvá bola súčasťou čelenky a nebolo zoznačiatku jasné, kam by mohla presne patriť. Počas procesu konzervovania a reštaurovania sa v jednej časti živôtika, po odstránení hrubých nečistôt, objavil identický kus paličkovanej čipky. Bola prišitá na textíliu, ktorá slúžila ako ramienko živôtika (obr. 8). Obidva kusy sú identické nielen použitým materiálom, ale aj vyhotovením.

Čipka bola zhotovená zo šiestich párov tenších a dvoch párov hrubších kovových nití. Má tvar pásu (šírka 19 mm). Jeho základom sú dve rovnobežné (počas pletenia vzájomne neskrúcané) páry hrubších nití. Medzi nimi sú štvoruholníky upletené z listkoviny (ploštičky). Sú zoradené tak, že po dvojici ploštičiek nasleduje medzera bez ploštičky. Páry tenších nití, ktoré vychádzajú z ploštičiek, sú na každej strane

prepletené s párom hrubších nití vymedzujúcich stredový pás čipky. Následne je každý pár tenších nití spletený so samostatným párom tenších nití do retiazky, ktorá tvorí na každom okraji oblúčik. Oblúčiky sú doplnené tromi jednoduchými pikotkami (očká z jednej nite).

Obr. 7: Ramienko – pletencová čipka. Foto: I. Ondrejšková Soboslayová, 2018.

Obr. 8: Ramienko – pletencová čipka na textílii. Foto: I. Ondrejšková Soboslayová, 2018.

2. VYUŽITIE INFORMÁCIÍ Z VÝSKUMU PALIČKOVNÝCH ČIPIEK VO VZDELÁVANÍ A TVORBE

Súbor hrobových textílií obsahuje niekoľko druhov čipiek. Jednak sú rozdelené podľa použitého materiálu, na druhej strane sa rozdeľujú podľa jednotlivých typov, akými sú pletencové, mnohopárové, ale aj pásikové čipky. Počas výskumu sa podrobne analyzujú vzory, použité techniky a vytvárajú sa podrobné nákresy jednotlivých druhov. Ak sa pozrieme na všetky tieto informácie, dostávame ucelený prehľad o dobe a možnom mieste vzniku čipiek, o materiáloch a technikách použitých pri výrobe. Odkrýva sa tak príbeh starý vyše 350 rokov. Podľa jednotlivých častí nálezů môžeme rekonštruovať nielen samotný textil, ale aj postavenie a majetkové zázemie osôb, ktoré boli v odevoch pochované.

Na Slovensku sa nachádzajú aj veľmi bohaté zbierky regionálnych paličkovaných čipiek pochádzajúcich z 19. a 20. storočia. A to vďaka múzeám, v ktorých sa postupne vytvárali zbierky textílií obsahujúcich čipky, aj jednotlivcom z jednotlivých regiónov, ktorí uchovávajú tradičný odev. Tieto súbory za začali postupne spracúvať a jednotlivé regionálne paličkované čipky sa tak dostali k širšej verejnosti zaujímajúcej sa o túto textilnú techniku.

Aký zmysel môžu mať pre nás všetky informácie o paličkovaných čípkach pochádzajúcich z archeologických nálezov, zo zbierok galérií a múzeí, ale aj od samotných zberateľov? Množstvo údajov môže byť naozaj veľmi veľké. Ak sa zameriame napríklad na použitý materiál, dozvedáme sa, akú priadzu v jednotlivých obdobiach uprednostňovali vo svojich objednávkach zákazníci alebo predajcovia. Vidíme trendy, ktoré úzko súviseli s dejinami odievania. Uvedomíme si rozdiely v jednotlivých lokalitách nášho územia, ale tiež v spoločenských vrstvách, ktoré si čipku buď objednávali,

alebo si ju zhotovovali v domácom prostredí. Diferencujú sa rozdiely medzi mestským a roľníckym prostredím. Ďalším faktorom, na ktorý sa môžeme zamerať, je uplatnenie čipky. Mohla tvoriť súčasť odevu alebo sa používala na bytových či sakrálnych textíliách. Takto môžeme pokračovať ďalej a zohľadniť ďalšie faktory, akými môžu byť napríklad regionálne rozdiely, jednotlivé typy paličkovanej čipky alebo charakteristické väzby pre danú lokalitu.

Jednou z možností, ako využiť tieto informácie a pracovať s nimi ďalej, je podrobné zdokumentovanie starých zachovaných paličkovaných čipiek. Je potrebné, aby sme ovládali základy tejto techniky, dokázali čítať jednotlivé technické prvky, ktoré daná práca obsahuje, a vedeli ich zaznamenať pre nás čitateľnou formou. Takýmto spôsobom je možné čipky prekresliť, zachytiť jednotlivé vzory a uchovať ich do budúcnosti. Na našom území existovali aj lokality, kde sa vzory nezakresľovali na papier, nevznikali predlohy, na ktorých sa paličkovalo. Čipkárka ovládala vzor spamäti, alebo paličkovala podľa starších čipiek. Tiež mohla pliesť na vypichanej forme zhotovenej z tvrdého prešpánového papiera. V minulosti vzniklo niekoľko súborných prác, v ktorých boli zakreslené čipky z rôznych regiónov. Boli vydané buď vo forme publikácií, alebo voľne zoradených hárkov dostupných pre širokú verejnosť.

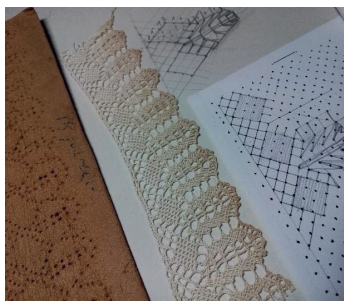
Obsahujú základné charakteristiky jednotlivých regiónov, špecifické technické prvky danej čipky. Vzory sú v nich zoradené väčšinou od jednoduchších po zložitejšie a je tak možné sa postupne zoznamovať s danou lokalitou a ziskávať špecifické zručnosti s ňou súvisiace. Tieto predlohy sú medzi čipkárkami veľmi obľúbené, využívajú ich na spoločných stretnutiach alebo sa organizujú kurzy, kde sa tieto vzory paličkujú.

Druhým spôsobom, ako môžeme pracovať s vyššie spomenutými informáciami, je ich použitie vo vlastnej tvorbe spojenej s navrhovaním vlastných čipiek. Táto cesta sa môže zdať oveľa náročnejšia, pretože si vyžaduje určitú mieru odvahy a kreativity.

Rada by som však ukázala možnosti, ako vieme s informáciami, ktoré nám historická paličkovaná čipka ponúka, ďalej pracovať. Sama som sa o tom presvedčila na jeseň 2019, keď som presne s týmto zámerom spoluorganizovala dvojdný workshop Inšpirácia kremnickou paličkovanou čipkou s medzinárodnou účasťou.¹ Postrehy z tohto podujatia, ako aj skúsenosti s inými čipkárkami mi ukázali, že je možné využiť bohatosť a pestrosť našich vzorov, ak vieme, akým spôsobom s nimi pracovať. Na začiatku marca 2020 sme sa tiež venovali navrhovaniu mnohopárovej čipky v Krakovanoch spoločne so skupinou čipkárok z celého Slovenska.²

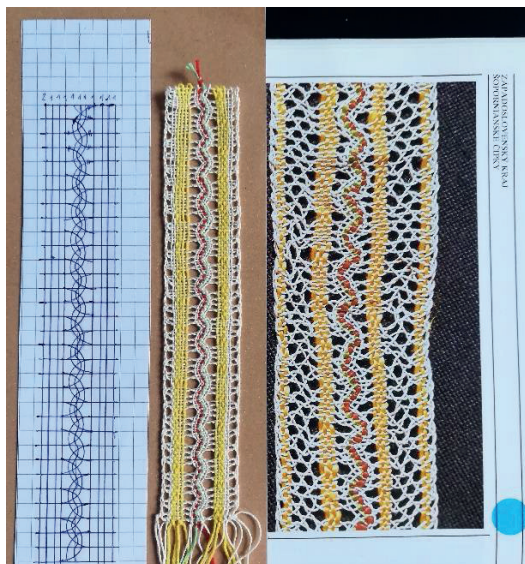
1 Workshop sa uskutočnil v septembri a októbri 2019. Organizovala som ho spoločne s Helenou Soboslayovou, OZ Žiarska kotlina a MsKC Žiar nad Hronom.

2 Dvojdný workshop sa uskutočnil v Súkromnom etnografickom múzeu v Krakovanoch v spolupráci s OZ Bábence Krakovany.

Obr. 9: Zakreslenie mnohopárovej čipky podľa starého vzoru a paličkovanej čipky z Kremnice. Vypichaný vzor na prešpánovom papieri a paličkovaná čipka z prvej polovice 20. storočia.

Foto: I. Ondrejičková Soboslayová, 2016.

Obr. 10: Ukážka, ako je možné zakresliť a upliesť detail čipky, v tomto prípade „hadíka“ podľa fotografie pochádzajúcej z knihy V. Géciovej Slovenské ľudové paličkované čipky, str. 92. Zdroj: I. Ondrejičková Soboslayová, 2014.

Obr. 11: Historická predloha vypichaná a zakreslená na prešpánovom papieri, Banská Hodruša, prvá polovica 20. storočia. Foto: I. Ondrejičková Soboslayová, 2019.

Obr. 12: Príklad použitia starej predlohy vľavo na návrh a realizáciu vlastnej paličkovanej čipky. Autorský návrh vznikol počas workshopu v Žiari nad Hronom, september 2019.

Foto, návrh a realizácia: H. Singerová, 2019.

Na začiatku je vhodné vybrať si jednu lokalitu, ktorá sa stane zdrojom našej inšpirácie. Ak pochádzame z oblasti, kde sa čipka pletla, je to na začiatok ideálny výber. Ďalej sa pre nás môžu stať zdrojom inšpirácie lokality, ktoré nás zaujímajú a majú pre nás vysokú estetickú hodnotu. My sme počas nášho workshopu v Žiari nad Hronom pracovali s čipkou pochádzajúcou z Kremnice. Na úvod odporúčam oboznámiť sa s históriou danej lokality a paličkovanej čipky. Pochopíme tak lepšie okolnosti vzniku a vývoja. Je dôležité presne sa rozhodnúť, akému typu čipky sa chceme venovať. Mnohopárová čipka typu torchon je vhodnejšia na začiatok. Tento typ čipky sa pletie v kosej mriežke, kde uhly zvierajú navzájom 45 stupňový uhol. Mriežka nám pomáha jednoduchšie zaznamenávať jednotlivé väzby a ľahšie sa orientujeme vo vznikajúcej štruktúre. Nie je potrebné mať dokonale zvládnutú techniku kresby, veľkými pomocníkmi nám môžu byť pravítko a kružidlo. Kosá mriežka nám dovoľuje zaujímavo pracovať so striedaním plných a prázdnych plôch, ktoré docielime napr. použitím plátrovej a polpárovej väzby.³ Ďalšími vhodnými prvkami sú rôzne druhy pavúčikov, ploštičky a hrachovinka. Pomocou hrubšej nite,⁴ niekedy aj inej farby, vytvoríme oddelenie jednotlivých motívov. Mnohopárová čipka z nášho územia je charakteristická práve použitím týchto technických prvkov v ich symetrickom opakovaní. Navrhnutú čipku môžeme podporiť výberom vhodného materiálu a správne zvolených farieb. Je možné siahnuť po type priadze používanej v minulosti v danej lokalite, ktorá sa stala našou inšpiráciou. V poslednom období sa dostáva do popredia aj ekologický aspekt. Môžeme siahnuť po ručne pradených prírodných priadkach z ľanu, konope alebo žihľavy. Vyberieme si vhodnú paletu farieb, ktorá má vystihovať náš zámer. Predtým, než sa na naše územie začali dovážať synteticky farbené nite, bola čipka zhotovená v jemnejších odtieňoch. Ak máme záujem o experimentovanie, môžeme sa pokúsiť o prírodné farbenie. Pristavila by som sa pri zaujímavom momente, s ktorým som sa viackrát stretla. Čipárky majú často pocit, že najvhodnejšia pre ich prácu je biela farba. Možno sa nám spája táto kombinácia s historickými vyobrazeniami honosných čipiek na odeve portretovaných osôb. Ak sa však pozrieme na čipky z nášho ľudového prostredia, farby v nich hrajú často veľmi dôležitú funkciu. V súčasnosti máme širokú škálu farebných materiálov, a tak nie je pre nás problémom skúsiť experimentovať nielen s navrhovaním čipiek, použitým materiálom, ale aj s ich farebnosťou. Podľa skúsenosti z workshopov viem, že ak sa raz rozhodneme pre použitie farby vo svojich prácach, čipka získava ďalší zaujímavý rozmer.

Druhou skupinou, ktorej sa môžeme venovať, je pásiková čipka. Tento druh je menej náročný na použitý počet paličiek ako mnohopárová čipka. Pásik vytvára ústredný motív. Na úvod je vhodné sa znovu zamerať na štúdium pásikových čipiek z nášho

3 Na ďalšie štúdium, ako pracovať pri navrhovaní mnohopárovej čipky typu torchon, odporúčam knihu ATKINSON, Jane: *Pattern Design for Torchon lace*. Londýn: B. T. Batsford Ltd., 1987.

4 Môžeme sa stretnúť aj s označením obťahovačka (špaňodolinská čipka) alebo šnorovka (tylová čipka Myjavskej pahorkatiny).

územia. Sú zdrojom inšpirácie nielen vďaka použitým technickým prvkom, ale aj farebnosti a materiálu. Základom je pásik, pri kresbe ktorého je už potrebná istá miera zručnosti. Dôležité je, či budeme navrhovať symetrickú čipku (kruhovú, štvorcovú alebo obdĺžnikovú), alebo sa chceme pokúsiť o okolok.⁵ Ak má byť návrh symetrický, postačí, ak podrobne vypracujeme len jednu polovicu, ktorú si zrkadlovo prekreslíme. Pri čipke, ktorá bude slúžiť ako okolok, napr. na bytovej textílii, dbáme na správne vypracovanie rohu. Veľmi zaujímavo pôsobí v pásikovej čipke použitie osmičiek, pavúčikov, hadíka, retiazky, lístočkov alebo ploštičiek. Pri výbere jednotlivých technických prvkov sa inšpirujeme lokalitou, ktorá nám slúži ako zdroj inšpirácie. Dôležitým momentom pri pásikovej čipke je začiatok a následné ukončenie, kde sa snažíme, aby spoje neboli viditeľné. Na to nám slúži niekoľko spôsobov, s ktorými je vhodné sa oboznámiť. Zo začiatku sa nemusíme púšťať do zložitých kompozícií a očakávať, že sa nám hneď podarí vytvoriť návrh presne podľa našich predstáv. Navrhovanie čipiek je tvorivý proces, pri ktorom sa zdokonaľujú postupne naše kresliarske zručnosti. Vhodnými sú na úvod jednoduchšie realizácie, ako napr. záložka do knihy, anglické prestieranie alebo čipka, ktorá nám ozvláštni odev.

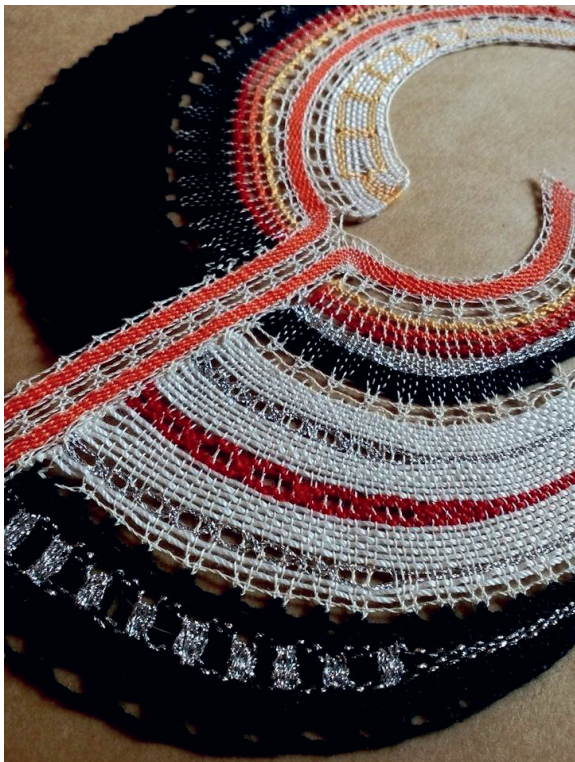

Obr. 13: Štúdium paličkovanej čipky podľa historických fotografií. Dve varianty „pílkovej“ s osmičkami v pôvodnej regionálnej farebnosti. Čipky vznikli podľa fotografií z knihy E. Markovej Slovenská čipka, str. 122.

Foto: I. Ondrejičková Soboslayová, 2014.

Obr. 14: Kompozícia v čiernom. Príklad autorského návrhu, kde sú použité väzby, ktorým predchádzalo štúdium podľa starých vzorov.

Foto, návrh a realizácia: I. Ondrejičková Soboslayová, 2014.

5 Okolok je označenie paličkovanej čipky, ktorá sa prišivala na okraj bytovej textílie, akou môže byť napríklad obrus alebo prestieranie.

3. ZÁVER

Paličkovaná čipka z územia Slovenska je veľmi cenným zdrojom informácií. Vďaka jej štúdiu sa dozvedáme dôležité detaily o našej histórii. Všetky tieto poznatky dokážeme využiť tvorivým spôsobom vo svojej práci. História ukrytá v nitiach nám prináša podnety k tomu, aby sme vytvárali budúcnosť tejto jedinečnej textilnej techniky. Vieme tak svojím poznaním minulosti a kreatívnym prístupom v súčasnosti zhotovovať práce, ktoré sa stanú záznamom našej aktuálnej doby. Čipka tak bude stále niesť posolstvo o tom, odkiaľ pochádzame.

4. BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY

- [1] BELANOVÁ, Tereza – BIRKUŠOVÁ, Sylvia – ZAJONC, Juraj: Dva príklady rekonštrukcie na základe archeologického nálezu: výšivka a paličkovaná čipka. In: *Experimentálna archeológia a popularizácia archeologického bádania v múzejnej a školskej praxi*. Zborník referátov z konferencie. M. Kotorová-Jenčová (Zost.). Hanušovce nad Topľou, 2005. S. 123 – 148.
- [2] HARČÁR, Peter: Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu vo svätyni baziliky v rokoch 2008 – 2009. Bratislava: Pamiatkový úrad Bratislava, 2017.
- [3] MARKOVÁ, Ema. 1962. Slovenské čipky. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1962.
- [4] ONDREJČKOVÁ SOBOSLAYOVÁ, Ingrid – MACHATOVÁ, Zuzana – ONDREKOVÁ, Dušana – ŽELINSKÁ, Jana – PANGALLO, Domenico – KISSOVÁ, Zuzana. [online]. *Vyhodnotenie reštaurátorského výskumu súboru archeologických textílií z Baziliky sv. Egídia v Bardejove*. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta chemickej a potravinárskej technológie a Slovenské národné múzeum, 2018, 550 s. ISBN 978-80-8060-435-6. Dostupné na internete:
https://www.snm.sk/swift_data/source/odborna_verejnost/csti_2018/zbornik2018.pdf

Mgr. art. Ingrid Ondrejičková Soboslayová
Vysoká školaýtvarných umení
Hviezdoslavovo námestie 18, 814 37 Bratislava
ondrejickova.ingrid@gmail.com

